

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчальний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

ЕКСПЕРТИЗА ТОВАРІВ

Полтава – 2025

УДК 343.148:658.62(075.8)

*Розглянуто та затверджено до друку на засіданні вченою радою
Полтавського державного аграрного університету
(протокол № 11 від 15 липня 2024 р.)*

Рецензенти:

Пелик Леся Василівна – професорка кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю, докторка технічних наук, професорка, Львівський торговельно-економічний університет;

Усенко Світлана Олексіївна – завідувачка кафедри біології продуктивності тварин ім. академіка О. В. Квасницького, докторка сільськогосподарських наук, професорка, старший науковий співробітник, Полтавський державний аграрний університет;

Лисенко Наталія В'ячеславівна – завідувачка відділу товарознавчих та гемологічних досліджень, кандидатка технічних наук, Полтавський науково-дослідний експерно-криміналістичний центр МВС України

Ремізова Надія Леонідівна – начальник науково-дослідного випробувального центру харчової продукції, ДП Полтавастандартметрологія.

Калашиник О.В., Кириченко О. В., Мороз С. Е.

Експертиза товарів: Навчальний посібник. Полтава, ПП Астроя. 2025. 195 с.
ISBN 978-617-8466-18-3

Матеріали начального посібника містять необхідну інформацію про теоретичні основи експертизи, експертизу товарів як специфічного виду діяльності, законодавче регулювання експертної діяльності, основні елементи експертизи, методологію експертної діяльності в Україні, проведення експертизи нехарчової продукції товарів та харчових продуктів, оформлення результатів проведення експертизи.

Навчальний посібник пропонується для викладачів, аспірантів, студентів, спеціалістів, широкого кола читачів, які цікавляться питаннями експертизи товарів.

© Калашиник О.В., Кириченко О.В., Мороз С. Е., 2025
© Полтавський державний аграрний університет, 2025

Калашиник О.В. – доцентка кафедри підприємництва і права, к. т. н., доцентка, Полтавський державний аграрний університет;

Кириченко О. В. – доцентка кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи, к. т. н., Полтавський університет економіки і торгівлі;

Мороз С. Е. – доцентка кафедри підприємництва і права, к. пед. н., доцентка, Полтавський державний аграрний університет.

ЗМІСТ

Вступ	
Програма навчальної дисципліни Експертиза товарів.....	
Тема 1. Теоретичні аспекти експертизи товарів.....	
Тема 2. Законодавче регулювання експертної діяльності.....	
Тема 3. Організація і технологія проведення товарної експертизи.....	
Тема 4. Ідентифікація та фальсифікація товарів.....	
Тема 5. Безпечність товарів світового рівня якості.....	
Тема 6. Експертиза нехарчової продукції.....	
Тема 7. Експертиза харчових продуктів.....	
Додатки.....	

ВСТУП

Становлення ринкових відносин, їх подальший розвиток та удосконалення вимагають чіткого підходу до характеристик товару як основного об'єкта комерційної діяльності. Тому проблема всебічного вивчення товару з оцінкою його видових, кількісних, якісних та цінових характеристик була і буде актуальною незалежно від суспільних формацій. Сучасний стан ринку України характеризується появою значної кількості продукції іноземного і вітчизняного виробництва. Але на жаль ця продукція часто характеризується низькою якістю, небезпечністю для організму людини, іноді просто фальсифікована. Саме тому спеціалістам сьогодні вже замало орієнтуватися в асортименті товарів – їм потрібні знання щодо нового, специфічного напрямку діяльності – виявлення повної чи часткової фальсифікації товару, уміння розпізнавати ознаки фальсифікації, проводити експертизу різних видів тощо. Окрім того, для об'єктивного оцінювання якості вітчизняних та імпортованих товарів необхідні спеціальні організації з експертизи товарів, які можуть зробити компетентний висновок про якість товарів, які закупаються, визначити їх вартість, походження, рівень зниження якості.

Для вивчення і засвоєння спеціальних знань, практичних навичок і вміння з експертної оцінки товарів для глибшого засвоєння навчальної дисципліни «Експертиза товарів», здобувачам вищої освіти (ЗВО) спочатку необхідно опанувати знання в галузі основних понять, термінів та їх визначень; класифікації експертної діяльності, характеристики видів експертиз; виявлення відмінних особливостей експертизи від інших видів оцінки якості товарів; визначення місця, прав і обов'язків експертів, їх завдань і відповідальності при проведенні експертиз; організаційної структури об'єктів експертизи; порядку проведення експертизи товарів; документів, які використовуються під час проведення експертизи, правил їх оформлення.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Експертиза товарів» є надання майбутнім фахівцям знань про експертизу товарів як специфічного виду діяльності, законодавче регулювання експертної діяльності, основні елементи експертизи, методологію експертної діяльності в Україні, ідентифікацію товарів, встановлення показників та видів безпечності продукції, проведення експертизи нехарчової продукції та харчових продуктів, оформлення результатів проведення експертизи.

До основних завдань навчальної дисципліни «Експертиза товарів» віднесено формування розуміння основних дефініцій, категорій, понять експертизи товарів, ознайомлення з організацією та технологією проведення

експертизи нехарчової продукції та харчових продуктів, оформлення результатів проведення.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у ЗВО мають бути сформовані такі елементи компетентності:

загальні: вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність спілкуватись з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

фахові: здатність проводити оцінювання продукції, товарів і послуг в підприємницькій, торговельній та/або біржовій діяльності; здатність до вирішення проблемних питань і прийняття управлінських рішень у професійній діяльності; здатність використовувати необхідну нормативну документацію та застосовувати елементи системи якості для ефективної діяльності підприємницьких структур.

Програмні результати навчання:

визначати, аналізувати проблеми підприємництва, торгівлі та біржової діяльності та розробляти заходи щодо їх вирішення;

застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп;

вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність;

оцінювати продукцію, товари, послуги, а також процеси, що відбуваються в підприємницьких, торговельних та/або біржових структурах, і робити відповідні висновки для прийняття управлінських рішень.

Навчальний посібник «Експертиза товарів» розроблений відповідно до навчальної програми курсу «Експертиза товарів», що викладається для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Підприємництво» другого (магістерського) рівня. Посібник, як і навчальна програма, містить 7 тем, що охоплюють основні сучасні напрями експертної діяльності в Україні: теоретичні аспекти експертизи товарів, законодавче регулювання експертної діяльності, організацію і технологію проведення товарознавчої експертизи, ідентифікацію та фальсифікацію товарів, безпечність товарів світового рівня якості, експертизу нехарчової продукції та харчових продуктів.

Кожна тема, що викладена в навчальному посібнику, містить такі складові частини: теоретичний контент, завдання для практичних робіт, приклади

тестового контролю знань, контрольні запитання, список рекомендованої літератури та додатки.

Матеріал посібника буде цікавий здобувачам вищої освіти, оскільки демонструє практичні аспекти проведення експертизи різних товарів, документальний супровід проведення експертизи, методичні підходи до оцінювання кількості та якості продукції.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні аспекти експертизи товарів

Поняття експертиза. Експертиза товарів як специфічний вид діяльності. Концептуальні засади товарної експертизи. Сфери використання результатів експертиз: виробництво продукції, обіг товарів, захист прав і свобод людини. Поняття «товарна», «товарознавча» експертиза. Роль та місце товарознавства у товарній експертизі. Значення експертизи споживчих товарів у сферах комерційної та митної діяльності.

Основні елементи експертизи: суб'єкт, об'єкт, предмет, критерії, показники, методи, процедури і результат.

Вимоги, що пред'являють до експерта. Правовий статус експерта. Компетенція експерта та її межі. Професійна освіта експерта, досвід роботи. Незалежність та умови роботи експерта. Об'єктивність, особисті якості, моральна стійкість, принциповість, неупередженість та відповідальність, як професійні вимоги до експерта. Специфічні вимоги до експертів-дегустаторів, пробантів. Права та обов'язки експерта. Умови для відмови експерта від проведення експертизи. Порядок оплати експертизи.

Методи товарної експертизи. Сутність вибору методів для проведення експертизи. Метод пізнання (діалектичний, логіки); загальні методи (спостереження, описування, вимірювання, порівняння, експеримент, моделювання, математико-статистичні); спеціальні методи (фізичні, хімічні, мікробіологічні, антропометричні); органолептичні (візуальний, візуально-оптичний, дотиковий, акустичний тощо); експертні (метод провідного експерта, метод «комісії»).

Засоби товарної експертизи та їх класифікація (інформаційні та матеріально-технічні). Роль і місце засобів товарної експертизи у процесі її проведення. Інформаційне та технічне забезпечення проведення товарної експертизи. Поняття «товарна інформація». Класифікація, види, форми, засоби товарної інформації, її призначення та функції. Вимоги до товарної інформації: необхідність, доступність, достовірність, достатність, своєчасність. Роль матеріально-технічних засобів у сприянні ефективної організації праці експерта, доведенні встановлених фактів і формулюванні експертного висновку. Класифікація матеріально-технічних засобів товарної експертизи. Класифікація та характеристика засобів вимірювання.

Необхідність класифікації експертиз. Основні підходи та ознаки класифікації експертиз. Класифікація експертизи за призначенням,

процесуальною формою, організаційною формою, обсягами досліджень, характером знань тощо. Різновиди експертизи, їх призначення. Сфера застосування результатів.

Тема 2. Законодавче регулювання експертної діяльності.

Законодавче регулювання експертної діяльності. Організації, підприємства та установи, що здійснюють експертизу товарів.

Особливості функціонування торгово-промислових палат у світі (історичний, економічний, соціальний та інші аспекти).

Закон України «Про торгово-промислові палати України». Діяльність торгово-промислової палати України (ТППУ). Функції ТППУ. Послуги, що надає відділ експертиз товарів ТППУ. Перспективи розвитку діяльності торгово-промислових палат (ТПП) в Україні.

Особливості функціонування незалежних організацій з проведення товарних експертиз.

Тема 3. Організація і технологія проведення товарної експертизи

Нормативно-законодавча регламентація організації та проведення товарної експертизи. Етапи проведення експертизи: підготовчий, основний, заключний. Їх сутність. Загальні правила проведення товарної експертизи.

Підготовчий етап проведення експертизи. Підстави для проведення експертизи. Основні документи для призначення експертизи; призначення та інструктаж експертів, взаємостосунки експерта и замовника експертизи.

Аналіз товарно-супровідних документів та іншого інформаційного забезпечення. Порівняння реквізитів, наданих у різних засобах товарної інформації. Перевірка автентичності документів, наявність необхідних реквізитів. Перехресна перевірка різних документів.

Основний етап проведення експертизи: аналіз умов транспортування та зберігання, відбір проб, експертне оцінювання товарів. Типові помилки під час проведення товарної експертизи.

Заключний етап проведення експертизи. Оформлення результатів експертизи. Подання тексту, що відображає зміст проведеного дослідження. Висновки експертів. Призначення висновків експерта, їх правовий статус. Види та форми висновків експерта під час проведення різних видів експертиз. Вимоги до складання експертного висновку, акту експертизи.

Порядок складання експертного висновку, акту експертизи. Рекомендації зі складання цих документів для різних видів товарних експертиз. Порядок

вирішення суперечностей при незгоді між окремими експертами або замовником і результатом експертизи.

Специфіка організації та проведення різних видів експертиз товарів.

Порядок проведення консультації експертами.

Експертиза кількості товарів: мета, правова база, особливості проведення. Експертиза товарів із пошкодженою упаковкою. Правила проведення експертизи кількості при прийманні товарів. Поняття про масу брутто та нетто.

Експертиза якості товарів: мета, правова та нормативна база, підстави для проведення. Показники споживних властивостей та критерії їх вибору для цілей експертизи. Правила проведення експертизи якості при прийманні товарів.

Зниження якості товарів під час експлуатації, догляду та зберіганні. Причини зниження якості товарів, методи їх виявлення. Документальне оформлення зниження якості та/або виникнення якісних втрат (відходів).

Експертиза товарів за комплектністю. Визначення комплектності.

Експертиза якості нових товарів, які не мають аналогів в Україні. Вибір показників для ідентифікації таких товарів.

Експертиза товарів, що постачаються за договорами. Експертиза інформаційного забезпечення товарів (документальна).

Комплексна експертиза товарів.

Тема 4. Ідентифікація та фальсифікація товарів

Ідентифікація: поняття, роль та значення в сучасних умовах, мета та завдання. Загальний алгоритм ідентифікації. Об'єкти та суб'єкти ідентифікації товарів.

Аналіз законодавчо-нормативних актів, що регламентують процедуру ідентифікації.

Особливості проведення ідентифікації для експертизи товарів.

Критерії ідентифікації: вимоги, засоби, класифікація. Методи встановлення значень критеріїв ідентифікації.

Напрями гармонізації підходів щодо ідентифікації певних товарів в Україні зі світовими. Шляхи вдосконалення стандартів, технічних умов та іншої нормативної документації на товари, включення до них показників якості для цілей ідентифікації. Координація зусиль виробничих, дослідницьких, експертних, об'єднань споживачів, митних, сертифікаційних органів для забезпечення ефективності ідентифікаційної діяльності.

Засоби вирішення проблем, що супроводжують ідентифікацію: створення єдиної інформаційної бази, бібліотеки еталонів. Наукові дослідження як складова розвитку ідентифікації. Перспективні методи ідентифікації.

Тема 5. Безпечність товарів світового рівня якості

Безпечність товарів: сутність поняття. Сучасні проблеми безпечності харчування. Система державного екологічного управління та безпеки товарів. Безпечність харчових продуктів та нехарчової продукції як показник їх якості. Нормування безпечності товарів. Забруднення продуктів харчування, продовольчої сировини та нехарчової продукції важкими металами. Нітрати, нітрити та нітросо сполуки як забруднювачі харчових продуктів. Забруднення харчових продуктів пестицидами. Радіаційне забруднення товарів. Фізіолого-гігієнічне обґрунтування регламентів використання харчових добавок. Небезпека забруднень біологічної природи та принципи їх нормування в товарах. Забруднення товарів мікроорганізмами. Небезпека забруднень товарів мікотоксинами. Забруднення харчових продуктів антибіотиками та гормональними препаратами.

Права, обов'язки та відповідальність виробників і продавців щодо забезпечення безпечності харчових продуктів.

Тема 6. Експертиза нехарчової продукції

Особливості виробів із пластичних мас, хімічних, скляних побутових, керамічних, металогосподарських та інструментальних, електропобутових (для зберігання продуктів, приготування їжі, догляду за одягом, прибирання приміщення, створення мікроклімату у приміщеннях тощо), меблевих, будівельних, культурно-побутових (радіо-, відео-, зв'язку, музичних), канцелярських (паперу, картону, приладдя тощо), текстильних (волокон, пряжі й ниток, тканин, швейних та трикотажних виробів), галантерейних товарів, парфумерно-косметичних, взуттєвих матеріалів і взуття, хутряних напівфабрикатів та виробів з хутра як об'єктів експертизи: ідентифікація, номенклатура показників якості.

Експертиза товаросупровідних документів. Вимоги до показників якості товарів. Вимоги до упакування та маркування. Методи дослідження показників якості нехарчової продукції.

Експертиза кількості та якості, правила приймання, відбір проб, оформлення результатів експертизи нехарчової продукції.

Експертиза товарів, що постачаються у контейнерах. Експертиза нехарчової продукції, що була пошкоджена під час транспортування. Визначення втрати якості імпортової нехарчової продукції.

Порядок визначення показників безпечності нехарчової продукції.

Документальне оформлення результатів експертизи нехарчової продукції.

Тема 7. Експертиза харчових продуктів

Особливості плодоовочевих товарів (бульбо- і коренеплоди, капусти і листові, цибулеві, пряні і десертні, плодови) і грибів (свіжі і перероблені); свіжих і перероблених плодів та ягід; горіхоплідних; риби і рибних товарів (консерви та ікра); м'яса, субпродуктів і м'ясних товарів (ковбасні вироби, м'ясокопченості, м'ясні консерви); молока і молочних товарів (кисломолочні продукти, морозиво, сичугові сири); яєць і яєчних товарів; зерноборошняних товарів (круп, борошно, макаронні вироби, хліб, хлібні і булочні вироби); жирових продуктів (олії, маргарин і кулінарні жири, тваринні топлі жири, вершкове масло); крохмалю, цукру, меду; кондитерських виробів (цукристи, борошняні і снідані солодоці); смакових товарів (чай, кава і кавові напої, прянощі і приправи, харчові концентрати); алкогольних і безалкогольних напоїв як об'єктів експертизи: ідентифікація, номенклатура показників якості.

Експертиза товаросупровідних документів. Вимоги до показників якості харчових продуктів. Вимоги до упакування та маркування. Методи дослідження показників якості харчових продуктів. Експертиза кількості та якості, правила приймання, відбір проб, оформлення результатів експертизи харчових продуктів.

Порядок визначення показників безпечності харчових продуктів.

Санітарно-гігієнічна, ветеринарно-санітарна, екологічна експертиза харчових продуктів.

Документальне оформлення результатів експертизи харчових продуктів.

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТИЗИ ТОВАРІВ

Питання теми

1. Поняття «експертиза товарів». Експертиза товарів як специфічний вид діяльності.
2. Основні елементи експертизи.
3. Вимоги, що пред'являють до експерта, його права та обов'язки.
4. Методи та засоби експертизи товарів.
5. Основні підходи та ознаки класифікації експертиз. Класифікація та різновиди експертиз, їх призначення.

1. Поняття «експертиза товарів». Експертиза товарів як специфічний вид діяльності. За останні роки відбулося насичення внутрішнього ринку країни різноманітними товарами вітчизняного та закордонного виробництва, що призвело до падіння напруги споживацького попиту. У цих умовах різко зросли вимоги до якості продукції, правил гарантійного і післягарантійного обслуговування, нешкідливості та безпечності продукції для споживача і навколишнього середовища. За такою кон'юнктурою ринку, що склалася останніми роками, стратегічним напрямом підприємницької діяльності є зростання якості товарів і зниження витрат виробництва. Даний курс присвячений експертизі товарів, тому наведемо визначення цього поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Значення поняття «експертиза товарів»

Автор	Визначення
1	2
З латини	expertus – дослідний.
Назаренко Л. О. [1]	дослідження будь-якого об'єкта чи явища, вирішення якого потребує спеціальних знань, з наданням мотивованого висновку.
Навчально-інформаційний портал НУБіП України [2]	– дослідження питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва; логічне і (або) експериментальне дослідження об'єкта, що проводиться компетентною особою-фахівцем (експертом) або групою фахівців (експертів), що ґрунтується на спеціальних знаннях і практичному досвіді; – особливий вид науково-практичного дослідження, яке проводиться експертами з метою отримання вірогідного, кваліфікованого і незалежного висновку, необхідного для прийняття мотивованого рішення з проблемних або спірних питань, що виникають в різних сферах людської у діяльності.